

Svar på skriftligt spörsmål SSS 666/2018 rd

Svar på skriftligt spörsmål om företagens vinststrävan i fråga om social- och hälso-tjänster samt inom småbarnspedagogiken

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Ärade talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spörsmål SS 666/2018 rd undertecknat av riksdagsledamot Krista Mikkonen /gröna:

Är regeringen beredd att begränsa de privata företagens vinststrävan inom social- och hälsovården, och om svaret är ja, på vilket sätt, och

är regeringen beredd att förbjuda vinststrävan inom småbarnspedagogiken på samma sätt som inom den grundläggande utbildningen?

Som svar på detta spörsmål anför jag följande:

Kommunerna, som ansvarar för att anordna social- och hälsovårdstjänsterna, kan ordna tjänsterna på många olika sätt: som egen produktion, genom att upphandla tjänsterna i enlighet med kommunallagen eller genom att använda servicesedelsystem. Inom den offentliga serviceproduktionen inom social- och hälsovården har privata aktörer i regel endast en kompletterande roll. Oavsett hur tjänsterna organiseras ska kommunen ta hänsyn till tjänsternas kvalitet och tillgänglighet samt till de särskilda behoven hos dem som använder tjänsterna. Privata aktörer ska både inom serviceproduktion som bygger på upphandlingsavtal och på servicesedelsystem uppfylla de kvalitetskrav och övriga krav på tjänsterna som följer av lagstiftningen och som kommunen ställer.

De flesta företag, inklusive företag som producerar social- och hälsovårdstjänster, har som sitt främsta mål att bedriva lönsam affärsverksamhet. Lönsam affärsverksamhet är vanligen möjlig endast om företagets produkt motsvarar kundernas behov. Inom social- och hälsovården är det ibland till och med mycket svårt att definiera vilken service som motsvarar kundernas behov och att säkerställa denna motsvarighet. En begränsning av företagens vinststrävan skulle inte lösa detta problem i sig. Genomförandet av lagstiftning som begränsar vinststrävan skulle också förknippas med betydande tekniska problem. Det skulle inte heller vara problemfritt att genomföra regleringen med tanke på näringsfriheten, som tryggas i grundlagen.

Allmänt taget begränsas oskälig vinststrävan effektivt av en fungerande konkurrens. Av en fungerande konkurrens följer att ett företag som strävar efter att öka sina vinster genom att sänka kvaliteten på sina tjänster inte klarar sig länge i konkurrensen med aktörer som erbjuder bättre service. Överföring av elektricitet, som nämns i spörsmålet, är i sin tur ett exempel på ett naturligt monopol. Eftersom det inte förekommer någon konkurrens inom drift av elnät är det nödvändigt att reglera intäktsggraden i branschen. Det främsta problemet inom social- och hälsovården är

Svar på skriftligt spørgsmål SSS 666/2018 rd

inte bristen på serviceproducenter eller konkurrens utan bland annat svårigheterna med att kontrollera och mäta servicens kvalitet. Lösningarna på detta problem finns på annat håll än inom reglering av intäktsggraden.

Det är viktigt att konkurrensen inom social- och hälsovården uttryckligen styrs på ett sådant sätt att den främjar tjänsternas samhällseliga mål. Konkurrensen ska sporra serviceleverantörerna att sträva efter att leverera bästa möjliga service och verkningsfullhet med de befintliga resurserna och att förbättra hälsan och välbefinnandet hos dem som använder tjänsterna. Detta kräver mångsidiga kunskaper och resurser av anordnaren. Av denna anledning är det viktigt att organiseringsansvaret för social- och hälsovårdstjänsterna överförs i enlighet med regeringens proposition till landskapen, som är aktörer som har starkare organiseringsresurser.

Småbarnspedagogiken regleras i den reformerade lagen om småbarnspedagogik (540/2018), som trädde i kraft 1.9.2018. Lagen om småbarnspedagogik och de skyldigheter och mål som den medför tillämpas på daghemsverksamhet och familjedagvård som ordnas eller produceras av en kommun eller en privat serviceproducent.

Kommunen ska ordna småbarnspedagogik i den omfattning och i form av sådan verksamhet som behovet inom kommunen förutsätter. Kommunen eller samkommunen kan antingen själv producera de tjänster som omfattas av dess organiseringsansvar eller enligt avtal skaffa dem av andra serviceproducenter. Inom småbarnspedagogik kan tjänstens användare också ges en servicesedel. Kommuner och samkommuner är skyldiga att betala en privat serviceproducent ersättning för tjänster inom småbarnspedagogiken till av kommunen eller samkommunen angivna personer och, när en servicesedel används, betala en privat serviceproducent som kommunen eller samkommunen godkänt en ersättning som högst motsvarar värdet på servicesedeln. Kommunen beslutar dessutom huruvida den utöver det lagstadgade beloppet för stödet för privat vård också betalar kommundillägg till stödet för privat vård.

Kommunerna kan fatta beslut om den privata verksamhetens andel av sitt utbud av tjänster och om i vilken omfattning kommunen stödjer invånarnas användning av privata tjänster. Kommunen kan aktivt påverka tjänsternas pris och kvalitet med upphandlingsavtal och genom att ställa villkor på beviljandet av servicesedlar. Privat småbarnspedagogik är anmälningspliktig verksamhet som övervakas av den kommun där verksamhetsstället finns, av regionförvaltningsmyndigheterna och av Valvira. I syfte att säkerställa tillsynens effektivitet kan tillsynsmyndigheterna för småbarnspedagogik påföra serviceproducenten sanktioner – de kan till och med meddela att verksamheten äventyrar att bli avbruten eller förbjuden. Genom att sköta om att kommunens egen produktion och kompetens är tillräckligt heltäckande och högklassig kan kommunerna också bättre styra fältet av privata serviceproducenter. Tjänsternas kvalitet säkerställs med hjälp av lagstiftning och en välfungerande tillsyn. Inte ens i dagens läge tillåter lagen att företag försöker få vinst genom försummelser eller på bekostnad av barnens välmående eller säkerhet.

Andelen småbarnspedagogik som produceras av privata aktörer har ökat under de senaste åren. Enligt statistikuppgifter från Institutet för hälsa och välfärd THL år 2017 (Statistikrapport: 32/2018) deltog totalt 247 968 barn i Finland i småbarnspedagogik år 2017, dvs. cirka 71 pro-

Svar på skriftligt spørgsmål SSS 666/2018 rd

cent av alla barn i åldern 1–6 år deltog i småbarnspedagogik som ordnades antingen av kommunen eller av privata aktörer. Totalt 84,3 procent av alla barn som deltog i småbarnspedagogik gick till daghem och familjedagvård som ordnades av kommunen. 9,5 procent (23 449 barn) av alla barn som deltog i småbarnspedagogiken använde servicesedel för småbarnspedagogik. Totalt 6,3 procent (15 587 barn) av de barn som deltog i småbarnspedagogiken omfattades av stödet för privat vård. Totalt 86 procent av kommunerna besvarade en enkät om kommuntilläggen till stödet för privat vård och om servicesedlar som Finlands Kommunförbund gjorde år 2018. Enligt enkäten betalar 44 procent (97 kommuner) av de kommuner som deltog i enkäten kommuntillägg till stödet för privat vård. Det är särskilt stora och medelstora kommuner med minst 20 000 invånare som betalar kommuntillägg till stödet för privat vård. Totalt 30 procent (75 kommuner) av de kommuner som besvarade Kommunförbundets enkät år 2018 meddelade att kommunen använder servicesedeln inom tjänsterna för småbarnspedagogik. Det verkar som om användningen av servicesedeln håller på att öka. Med andra ord deltar cirka 44 000 barn i Finland i olika former av privat småbarnspedagogik, och en betydande del av kommunerna har beslutat att delvis stödja sig på privat serviceverksamhet.

Att förbjuda företag att sträva efter vinst i en bestämd bransch där möjligheten till strävan efter vinst varit en etablerad del av systemet är inte problemfritt med tanke på näringsfriheten, som tryggas i 18 § i grundlagen. De grundläggande rättigheterna kan inskränkas i normal lagstiftningsordning om grunden till inskränkningarna är acceptabel med tanke på systemet med grundläggande rättigheter och dikteras av något tungt vägande samhälleligt skäl. Inskränkningarna ska också vara nödvändiga för att målet ska uppnås och de ska till sin omfattning stå i rätt relation till det rättsgoda som skall inskränkas och till vikten av det samhälleliga intresse som ligger bakom inskränkningarna. Det kräver en bred samhällelig diskussion och en omsorgsfull juridisk prövning att bestämma huruvida sådana förutsättningar föreligger.

Det råder stor enighet om att systemet med familjeledigheter i Finland behöver reformeras. Småbarnspedagogiken, servicesedelsystemet och stöden till barnvården är väsentliga delar av systemet för stöd och tjänster för omvårdnaden om små barn. Kartläggningen av eventuella reformbehov i detta område skulle på ett naturligt sätt kunna utföras i anslutning till reformen av familjeledigheterna, som förhoppningsvis inleds under den kommande valperioden. Det vore ändamålsenligt att också ta upp servicestrukturen och dess inverkan på småbarnspedagogikens kvalitet bland de frågor som ska utredas.

Helsingfors 11.3.2019

Familje- och omsorgsminister Annika Saarikko